

A close-up, high-contrast photograph of an elderly person's face, focusing on the eye and forehead. The skin is wrinkled and textured, with a warm, golden-brown tone. The person's eye is looking slightly to the side. The background is dark and out of focus.

PENGEVIRKE

Tidsskrift for ny bankkultur – Utgis af Cultura Bank og Merkur

nr. 2 · 2008

Øko-bomull kan lønne seg

Stadig flere velger fairtrade

Quinoa er de fattiges gullkorn

Hvordan finansieres bærekraftig handel?

Tema: Fairtrade

FAIRTRADE

Av Henrik Platz, redaktør

Rundt om i verden arbeider kaffebønder og kaffesortere for under 1 \$ om dagen, for åtte timers hardt arbeid. Barn og voksne lever under slavelignende forhold i en kjemibasert bomullsproduksjon, uten bruk av nødvendig beskyttelse, hvilket resulterer i at mennesker, fugler og dyr lider, eller dør, og at grunnvannet forurenses. Alt dette for at vi skal kunne kjøpe billige produkter her i Vesten. Fair Trade, økologisk samhandel og finansiering på fair vilkår, er noen av de metodene som effektivt kan brukes for at produsentene og miljøet i syd får rimelige forhold å leve under. Samtidig er metodene med på å understøtte den nødhjelp og gavebistand, som vi allerede kanalisere videre til de fattige landene.

Det er allikevel ikke uproblematisk at vi sitter på trendy kafeer og drikker utsøkt, spesialristet økologisk Fair Trade kaffe til 30 kr. pr. kopp, mens bøndene i syd, for en inntektsstigning på 1-2 \$ om dagen må leve opp til en masse byråkratiske regler, slik at vi kan få levert varen, og føle at vi bidrar til å redde verden. Derfor bør det alltid være et kritisk øye på utviklingen – både i det tradisjonelle næringslivet, og innen for den etiske handelen.

I dette nummer av Pengevirke gir vi et innblikk i hva som skjer med Fair Trade, økologisk samhandel og fair finansiering i de prosjekter og relasjoner, som Merkur og Cultura inngår i. Fordi det er et stort område som er i kraftig utvikling i og uten for Merkur/Cultura, kan vi bare presentere et utsnitt. Men forhåpentligvis kan vi være med til å gi inspirasjon og stoff til ettertanke.

I Merkur sker udlån på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger. Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en bæredygtig retning. Mange af Merkurs låneprojekter har inspireret andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer. Omkring 12.000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut. I kraft af udlånspolitikken får Merkurs indlånere yderligere mulighed for at øremærke opsparingen til særlige formål, f.eks til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed. Merkur har i øjeblikket en balance på ca. 1 mia. kr. Af det samlede udlån udgør de almennyttige, samfundsgavnige projekter hovedparten. De øvrige udlån er til private – fortrinsvis til boligformål.

Merkur har afdelinger i Aalborg, Århus, Odense og København.

Merkur Vesterbrogade 40, DK-1620 København V,
Tlf. +45 70 27 27 06,
merkurbank@merkurbank.dk, www.merkurbank.dk

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for "social banking". Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egen nytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekst-vilkår. Spesielt kan også nevnes samarbeidet med det europeiske garantifondet (EIF), om en garantiordning for etablerere og småbedrifter. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura har en balance på ca. 320 mill. NOK. Det er 14 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet.

Cultura Sparebank Postboks 6800, St. Olavs plass,
N-0130 Oslo, Tlf. +47 22 99 51 99,
cultura@cultura.no, www.cultura.no

Tema: Fairtrade
side 9

Tema: En vane for mange
side 10-11

Tema: Fair Trade butikker
er viktige
side 12-13

Tema: Hvordan kan
de sultne få mat?
side 14-15

Tema: Friends Fair Trade
hjelper gatebarn i Kambodsja
side 16-17

Tema: Økologisk bomull
side 18-19

Les også

Side 4-5
Smånytt

Side 6-7
Nytt fra Cultura

Side 20-21
Gode prosjekter

Side 26-27
De fattiges gull-
korn

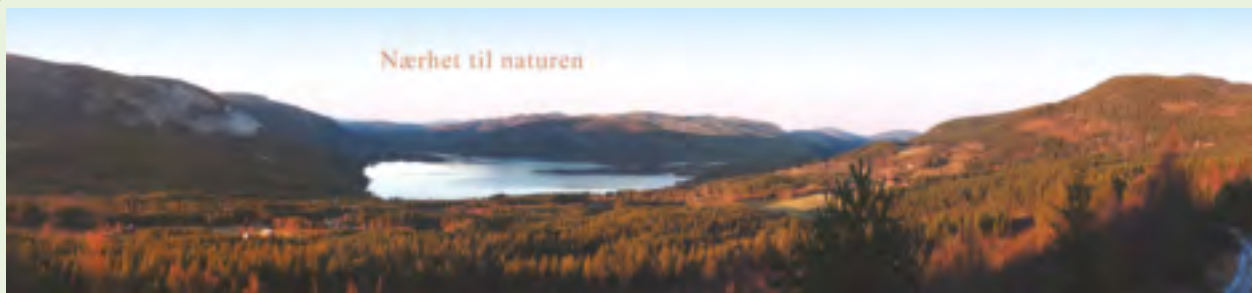
Side 28-29
Hvor kommer dine
varer fra og hvor
ender de?

Side 30
Økologi og kaffe
skaper inntekter

Side 32
Nye bøker

Side 34
Å være fattig er
slitsomt ...

SMÅNYTT

Barn og voksne ønskes velkommen til miljøuke i naturskjønne Fyresdal.

Miljøuka: 9. – 16. august 2008 i Fyresdal

Velkommen til en ferieuke for store og små, stappfull med aktiviteter og inspirasjon, dialog og diskusjon, utprøving og kunnskap, hygge og (mat)glede. Her er kurs for voksne og barn, med stor bredde i temaene: Du kan lære om permakultur, bygge bakerovn, lære om maling og overflatebehandling, lære om mat, smi din egen kniv, bygge solfanger eller gå på sirkusskole. Det er dessuten en rekke foredrag der du blant annet kan høre om andelslandbruk, økologisk vin eller bærekraftig økonomi.

Lørdagen blir det miljømarked, med presentasjon av produkter, prosjekter og ideer, og dagen avsluttes med økologisk mat og levende musikk. Søndag feires permakulturforeningens 20 årsjubileum med foredrag og festlig samvær. Miljøuka er organisert av Norsk Permakulturforening, Norsk Jord- og halmbyggerforening og Framtiden i våre hender. For mer info, se: www.miljouka.no

Foto: Sven Jensen · Kilde: Inge-Lis Dissing

Økologisk jordbruksvekst i Uganda

I Uganda er 250 000 ha jord sertifisert som økologisk. Det er dobbelt så mye som i Danmark.

Etter 15 år med borgerkrig er Uganda nå inne i en positiv utvikling. Fattigdommen har begrenset bruken av kunstgjødsel og sprøytemidler. Det engelske fondet KULIKA så dette som et godt utgangspunkt for økologiske jordbruk og har utdannet 300 bønder som driver økologiske modellgårder og kan gi råd til andre. I Uganda gir økologisk jordbruk større avlinger enn konvensjonelt. Mye av jordbruket er selvforsyningsdrift, som drives av kvinner på små arealer.

Samtidig ligger mye jord brakk. Dette skyldes flere grunner. Det ene er behovet for investeringer. En kinesisk trillebår av dårlig kvalitet koster ca. kr. 350,-. Det tilsvarer en vanlig månedslønn. Å låne de nødvendige pengene i banken vil innebære et rentenivå på 40- 45% p.a. og en nedbetalingstid på et halvt år.

En annen grunn er manglende eksportmuligheter. Å eksportere økologisk ananas kan gi bonden en betydelig merinntekt, men slik eksport krever en infrastruktur.

Et svensk utviklingsprogram (EPOPA) arbeider med å øke den økologiske eksporten og samarbeider med den økologiske foreningen NOGAMU om en østafrikansk sertifiseringsordning. Mulighetene for eksport og dyrking er altså stigende, men behovet for en rimelig finansiering er fortsatt stort.

Kjøp en ku!

I landsbyen Potutory i Vest-Ukraina, holder foreningen Schiwa Semlja (Levende Jord) på med å bygge opp en biologisk dynamisk gård i tett samarbeid med lokalbefolkningen.

Prosjektet har fått støtte fra personer i Sveits og Norge, og 4000 mål jord er forpaktet og tatt i bruk. Bygningene er kjøpt og blir renoveret, og de første medarbeidere fra landsbyen har kommet inn og begynt sitt arbeid. Men en biodynamisk gård er ikke komplett uten kuer. Har du mulighet til å hjelpe til med å kjøpe en kalv, ku eller okse, eller en andel av en ku, se under nyheter på www.freeearth.org for nærmere informasjon, eller sendt en e-post til Svartjordfondet på post@freeearth.org. Har du ikke tilgang til internett, kan du få postadressen til Svartjordfondet fra Cultura Bank.

Det Europeisk Sosiale Forum 2008

Den 17 - 21. september i år holdes Det Europeiske Sosiale Forum (ESF) i Malmö. ESF er en del av det globale sosiale forum, som ble født i Porto Alegre i Brasil i 2001, som en reaksjon på verdenselitens møter i World Economic Forum. ESF har siden begynnelsen, i Firenze i 2002, vært et viktig møtested for progressive bevegelser i hele Europa, som ønsker å utvikle felles kampanjer, en alternativ og felles dialog om nyliberalisme, klimakrise og sosiale rettigheter. Det er forventet over 20.000 deltakere med bakgrunn i hundrevis av fagforeninger, miljøorganisasjoner, u-landsorganisasjoner med mer. I løpet av 5 dager finnes det mulighet for å delta på seminarer, workshops og kulturaktiviteter, samt musikk, aktivisme og demonstrasjoner.

www.ESF2008.org
www.socialforum.dk

Sivilsamfunnsstrategien oppdateres

En ny Sivilsamfunnsstrategi er underveis. Sivilsamfunnsstrategien er den overordnede rammen for det NGO-arbeid som Danida støtter. Målet er å fastlegge de overordnede rammer, prinsipper og mål for den del av den danske utviklingsbistand, som går via de ikke-statlige organisasjonene. For nye og gamle NGO'er, som ønsker å starte utviklingsprosjekter i syd, og søke støtte hos Danida eller Prosjektrådgivningen, er det derfor sentralt å være oppdatert på den nye strategien.

Hold deg orientert om utviklingen ved å søke på ordet Civilsamfunnsstrategi på www.um.dk og www.prngo.dk

U-landsnettverk for økologi

Nyere forskning viser at utbredelsen av økologiske dyrkningsmetoder i U-landene med en rådgivningsinnsats, kan være med på å bekjempe sult, og samtidig skåne miljøet. Dette fordi det kan oppnås høyere utbytter, bedre jordmonnsforhold, lavere risiko uten bruk av pesticider og mulighet for salg på lokale markeder og til eksport av de økologiske avlinger. U-landsnettverket i Økologisk Landsforening hjelper denne utviklingen underveis ved å trekke på de 30 års erfaring vi har med økologi i Danmark, og ved å samarbeide med danske NGO'er, Danida og økologiske søsterorganisasjoner i U-land om å utvikle økologien i U-land.

Les mer om U-landsnettverket og forskningen på www.okologi.dk – klikk inn under "Foreningen" og deretter "Udvalg og folkevalgte".

Nytt fra Cultura

Nye styremedlemmer

Vi ønsker **Katharina Ringen Asting** og **Maria Bjune** velkommen som nye styremedlemmer i Cultura Bank og takker de fratrådte styremedlemmene **Tone Larssen** og **Hans Gaffke** for innsatsen.

Katharina Ringen Asting kommer fra Norfund der hun er ansvarlig for investeringer bl.a. i finansinstitusjoner i utviklingsland. Mikrofinans er et av hennes spesialområder. Katharina har erfaring fra en rekke styreverv både i Norge og internasjonalt. Hun har tidligere jobbet med entreprenørskap og teknologi. Utdanningsbakgrunn er sivilingeniør og MBA, med utgangspunkt fra Steinerskolen i Bergen.

Maria Bjune er født i 1960, oppvokst i Ramnes, Vestfold og bor i Gran kommune på Hadeland.

Hun er utdannet agronom og Cand. Polit med hovedfag i utviklingsgeografi. BI-kurs i selskapsrett og styrekompetanse. Maria har yrkeserfaring som lektor og rektor ved videregående skole (landslinje for økologisk landbruk), og arbeider nå som seniorrådgiver i Det Kgl. Selskap for Norges Vel. Hun har i tillegg til Cultura Bank styreverv i Forum for utvikling og miljø, Camphill Landsbystiftelsen i Norge, Dialogos, Norges Vel og Oikos (vara).

Vi ønsker samtidig bankens tidligere styremedlem, **Hans Gaffke**, velkommen som nytt styremedlem i Cultura Gavefond.

Nye utlånsprosjekter

Biler for alle – nå i Kragerø og Asker

I Oslo, Bergen og Trondheim har bildeling lenge vært populært, mens de som bor på mindre steder ikke har hatt dette tilbudet. Nå har Biler for Alle utarbeidet et konsept for bildeling som er tilpasset mindre steder. Når 5-6 beboere i samme nabolag melder sin interesse, vil Biler for Alle plassere den første bilen i deres område. Biler for Alle vil levere biler tilpasset brukernes behov og stå for drift, vedlikehold, reservasjonssystem og fakturering. Alle bilene er nye, har lave utslipp og er trafikksikre.

Ordningen er kommet godt i gang i Kragerø, med flere biler, og første bil utplasseres nå i Asker.

Les mer på
www.bilerforalle.no

Foto:

Stian Torstenson

Romlaboratoriet AS

Romlaboratoriet AS er et arkitektkontor med sterk miljøprofil. Initiativtakere er **Bente Opdal** og **Henriette Wold**. Miljøprofilen avspeiles blant annet i materialvalg og i valg av løsninger som har lang levetid. Virksomheten retter seg både mot offentlige bygg og mot boliger. Kontoret ligger i Oslo.

Nytt om nettbank

Åpningstid

Nå kan du betale regninger fram til kl. 0300. Vi fikk oppfordring om å endre åpningstid fra kunder som syntes at nettbanken stengte for tidlig om kvelden (kl. 0100). Dette har vi tatt hensyn til, så nettbanken holder nå oppe til kl. 0300 hver natt.

Utenlandsbetalinger

Nå er det blitt enklere å sende penger til utlandet. Overføring til utlandet kan bestilles i nettbanken. Du fyller bare ut skjemaet på skjermen og sender det elektronisk.

E-faktura

Du kan se fakturainformasjon for betalte regninger ved å gå til "kvitteringer", finne den aktuelle betalingen på listen, og klikke på den blå e-en som står til høyre på linjen.

Foto: Stian Torstenson

Stor pågang av låneprosjekter – trenger mer innskudd

I det siste har vi hatt ekstra stor pågang av lånesøknader, og vi nærmer oss det punktet der vi må begynne å si nei til gode prosjekter på grunn av at innskuddene øker langsommere enn etterspørselen etter utlån.

Cultura Bank låner bare ut innskudd fra egne kunder, fordi banken ikke vil gjøre seg avhengig av å låne inn penger i pengemarkedet. For at vi skal kunne øke utlånene, må vi derfor ha en tilsvarende vekst i innskuddene.

Vi oppfordrer derfor kunder som bare bruker oss litt til å begynne å bruke oss mer. Og hvis du er fornøyd med Cultura Bank, fortell det gjerne til dine venner – vi opplever stadig å få nye kunder som kommer fordi de har fått oss anbefalt av venner.

Fornøyde kunder er våre beste markedsførere!

Har du en ubrukt konto i Cultura Bank?

“Vårrengjøring” i kunderegisteret har avdekket at det er en del kunder som har åpnet konto i banken, men som aldri har kommet så langt som til å ta kontoen i bruk. Og det kan være mange grunner til det. Kanskje er det bare en bagatell, som et papir som er blitt borte, et nettbankpassord som er forlagt? Eller kanskje har de ombestemt seg og vil likevel beholde sin gamle bank.

Vi gjennomfører i disse dager en kampanje rettet mot disse kundene, for å finne ut om de ønsker å ta kontoen i bruk, eller eventuelt avslutte den. Alle som har åpnet konto i Cultura Bank, og som ikke har reservert seg mot å motta Pengevirke, får dette bladet tilsendt. Hvis du er en av dem som sitter med en konto som aldri er tatt i bruk, vil vi svært gjerne høre fra deg, enten du trenger hjelp til å komme i gang, eller du bare vil si fra om at kontoen kan avsluttes. Heidi og Camilla i kundeavdelingen vil gjerne hjelpe deg.

Ring oss på 22 99 51 99 eller ta kontakt på cultura@cultura.no

Stadig flere forbrukere velger fair-trade-merkede produkter, som oppfyller krav om rettferdig betaling og gode arbeidsforhold for bønder og arbeidere.

Etterspørselen stiger etter finansiering på fair vilkår. For det kan være dyrt å være fattig produsent i et u-land og skulle ut å låne penger.

Det næringsrike frøkornet quinoa er blitt en stor salgssuksess for Bakeriet Aurion. Men importen av kornet fra Bolivias høyslette øker også inntekten for noen av verdens fattigste fjellbønder.

Tema: Fairtrade

En vane for mange

Stadig flere norske forbrukere velger Fairtrade-merkede produkter når de handler, og mange bedrifter er stolte av å servere sine ansatte Fairtrade-merkede produkter. Fairtrade-merket garanterer at varene oppfyller krav om rettferdig betaling og gode arbeidsforhold for bønder og arbeidere i Sør.

Av Helle Mjøs, informasjonsansvarlig i Fairtrade Max Havelaar Norge

I 2007 økte salget av Fairtrade-merkede produkter i Norge med hele 110%. Merkeordningen er blitt godt kjent blant forbrukere, næringsdrivende og markedsaktører, og produktutvalget er blitt større. Når man i tillegg til matvarer som kaffe, te, juice og sukker, også finner Fairtrade-merket vin på Vinmonopolet, Fairtrade-merkede roser hos Mester Grønn og klær laget av Fairtrade-merket bomull hos Jack & Jones, er det lettere å la det bli en vane å velge Fairtrade.

Fairtrade er en uavhengig sertifiseringsordning som kontrollerer at et produkt er bærekraftig produsert under forhold hvor arbeidsrettighetene respekteres, og at det betales en pris som står i forhold til lokale produksjons- og levekostnader. Norske forbrukere og bedrifter er stadig mer bevisste på mulighetene de har til å påvirke internasjonale prosesser og setter dermed pris på at merkeordninger som Svanen, Ø-merket og Fairtrade gir dem mulighet til å velge produkter som er produsert på en bærekraftig måte.

Anstendig pris, ikke veldedighet

Spiren til Fairtrade ble sådd på åttitallet, da den meksikanske kaffebonde Isaias Martinez opplevde at de lave kaffeprisene gjorde det umulig å brødfø familien og dekke grunnleggende behov uten hjelp fra internasjonale bistandsorganisasjoner. "Vi trenger ikke almisser, vi er ikke tiggere. Hvis vi får en anstendig pris for kaffen vår kan vi klare oss uten veldedighet," uttalte han forvilt til den Nederlandske bistandsorganisasjonen Solidaridad. Internasjonal handel er dessverre ikke til fordel for alle mennesker. Nå, som på åttitallet, får millioner av bønder og arbeidere ikke det de burde ha krav på; nok betaling til å dekke produksjonskostnader, huse og brødfø familien, sende barna på skole, og det lille ekstra som utgjør forskjellen mellom det å leve og det å bare overleve. Mange småbønder har liten tilgang til markeder og prisinformasjon, er avhengige av mellommenn og har ingen muligheter til å protestere mot

*Makilimu Kimella i Tanzania har gode arbeidsforhold på den Fairtrade-sertifiserte roseplantasjen Kiliflora.
Foto: Transfair e.V*

lave internasjonale råvarepriser. Også mange plantasjearbeidere har lave lønninger og utrygge arbeidsforhold, i tillegg til at de mangler retten til å organisere seg eller delta i beslutninger som gjelder deres liv på plantasjonen. Fairtrade-initiativet har siden starten i Nederland i 1986, inspirert av Martinez' hjertesukk, utviklet seg til den internasjonale merkeordningen for Fairtrade. Det finnes nasjonale Fairtrade-initiativer i 21 land og produsentorganisasjoner i 59 land i Sør- og Mellom-Amerika, Afrika og Asia.

Standarder

Fairtrade kjøper og selger ikke varer, men setter sitt garantimerke på varer som er produsert og handlet i overensstemmelse med de internasjonale Fairtrade-standardene. Disse utvikles av den internasjonale organisasjonen Fairtrade Labelling Organization i samarbeid med produsenter og andre organisasjoner. Fairtrade-standardene stiller krav til både produsentene og importørene. Importørene forplikter seg til å gi produsentene er garantert minimumspris som dekker produksjonskostnader og i tillegg gir et lønnsoverskudd det går an å leve av. Langsiktige handelsavtaler og mulighet for forhåndsbetaling gir produsentene mulighet til å planlegge fremtiden og investere i produksjonen og lokalmiljøet. I tillegg settes en del av kjøpesummen i et slags fond, kalt premium, som brukes til sosiale ordninger og utviklingstiltak i nærmiljøet eller på arbeidsplassen, som skole til barna, videreutdanning for ansatte eller utbygging av veier og vannforsyning. Av produsentene kreves det at småprodusenter danner demokratiske kooperativer og at plantasjer overholder krav knyttet til lønn, organisasjonsrett, arbeidsmiljø og menneskerettigheter. Diskriminering og tvangs- og barnarbeid skal ikke finnes sted. I tillegg skal produksjonen være mest mulig miljøvennlig, noe som blant annet innebærer reduksjon i bruk av sprøytemidler og tiltak mot jorderosjon og vannforurensning.

Kontroll

For å sikre at produsenter overholder Fairtrade-standardene, er det opprettet et uavhengig ISO-akkreditert kontrollorgan kalt FLO-CERT. Deres inspektører besøker alle produsentorganisasjoner regelmessig og påser at produksjonsforholdene er i henhold til Fairtrade-standardene. For å kunne overvåke at importører og detaljister overholder standardene, er det utviklet et eget system som kontrollerer at alle Fairtrade-merkede produkter som blir solgt til konsumenter faktisk har blitt produsert av en Fairtrade-sertifisert produsentorganisasjon som har fått betalt Fairtrade-pris.

Kiliflora roseplantasje i Tanzania

I lokalene til den Fairtrade-sertifiserte roseplantasjen Kiliflora i Tanzania er det alltid god stemning og livlig prat. Sammen med de mange kollegene klargjør Makilimu Kimella rosene for eksport; overflødige blader plukkes av, rosene kuttet til en bestemt lengde og pakkes i buketter.

Makilimus dag begynner halv seks med barnas morgenstell og familiefrokost. Reisen inn til Kiliflora tar 45 minutter. Arbeidsdagen begynner halv åtte, og klokken tolv serveres det et varmt måltid.

“Etter en lang dag på jobben ser jeg frem til å komme hjem til barna og min mann, hvis han ikke er ute og reiser,” sier Makilimu.

Denne bonden fra Oudam/Kleinbegin i Citrusdal i Sør-Afrika dyrker den populære Rooibos teen. Takket være Fair Trade sertifiseringen, gir det ham et godt levebrød.

Foto: Terje Borud

Mannen jobber som turistguide og reiser mye. På lørdager har Makilimu fri, da står husarbeid, vasking og aktiviteter med barna på tapetet.

Plantasjearbeiderne har et fellesråd som tar beslutninger som angår fellesskapet og avgjør hvordan Fairtrade-premiumen skal benyttes. For en tid tilbake kjøpte de myggnett til alle ansatte for å forebygge malaria, en stor suksess. Det tilbys dessuten kurs i engelsk, regnskapsføring, data og klessøm. Tidligere har de kjøpt sykler til arbeiderne så de kunne komme seg raskere og enklere til arbeidet. Makilimu må lære seg å sykle før hun tar tilbudet i bruk.

“Vi har mange planer for hvordan vi skal bruke Fairtrade-premiumen. Takket være Fairtrade kan vi nå ta fremtiden på Kiliflora i egne hender,” forteller Makilimu.

Fair Trade-butikker er viktige

Fredag den 2. mai åpnet en ny Fair Trade-butikk Karibu i Odense. Butikken er kunde hos Merkur Bank i Odense, som har hjulpet til med oppstarten. Butikken er innredet med et nytt butikkonsept, som skal sikre et markant større salg i Fair Trade-butikkene i Danmark.

Av Lone Froholdt, prosjektleder Fair Trade Danmark

Odense har fått en helt ny, og ikke helt vanlig butikk. Nemlig en Fair Trade-butikk. Målet er å selge for to millioner kroner det første året. Butikken erstatter den tidligere Fair Trade-butikk Odense, som solgte for 500.000 kr. i 2007, så det forventes nå en firedobling av salget. Det skal oppnås gjennom større lokaler på en bedre plassering, hvor butikken drives med en kombinasjon av ansatte og frivillige. Tidligere var det primært frivillige som passet butikken. Butikken byr på flere dyre og eksklusive varer, samt en liten kafé og kafebrenneri. Det nye butikkonseptet er utviklet med støtte fra Fair Trade Danmark, som er foreningen av Fair Trade-butikker og importører i Danmark.

Fair trade-butikker i fremmarsj

Det har vært en stor fremgang i antallet Fair Trade-butikker i Danmark i de siste to årene. Fra 2005 til 2007 steg antallet av Fair Trade-butikker fra 6 til 14 butikker. Samtidig steg antallet av de såkalte Fair Trade shop in shops, hvor butikker og kaféer har en avgrenset avdeling med Fair Trade-varer, fra 4 til 33. Det betød at salget i Fair Trade-butikker og shop in shops ble fordoblet fra 2,4 millioner kroner i 2005, til 4,8 millioner kroner i 2007.

Antallet av Fair Trade importører som er medlemmer i Fair Trade Danmark, har steget fra 2 importører i 2005 til 8 i 2007. Akkurat nå behandler Fair Trade Danmark medlemssøknader fra ytterligere 10 importører. Fair Trade-butikker og shop in shops er viktige kunder for Fair Trade importørene, men de selger også varer til andre typer butikker, og flere av importørene har kunder i både Norge, Sverige og andre land. Den største importøren er Fair Trading, som importerer varer fra 14 produsentorganisasjoner i 10 land i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Fair Trading salget forventes å stige med 40% fra 2007 til 2008.

Fokus på non-food

Cirka 15% av salget hos Fair Trade-butikkene og importørene er fødevarer, hvor størstedelen er Max Havelaar-merket. Resten av salget er non-food-varer som keramikk, glass, kurver, lær, papir, tekstiler og andre produkter som Max Havelaar ikke kan sertifisere ennå. Fair Trade Danmark har derfor utviklet en logo, som Fair Trade importører, butikker og shop in shops kan bruke til å vise deres kunder – at de forhandler Fair Trade varer. Fair Trade logoen brukes på markedsføringsmaterialer, hjemmesider, butikkfasader og skilt i butikker og shop in shops. Fair Trade Danmark har inntil videre ikke gitt tillatelse til å sette deres logo på produkter. Fordi de ikke ønsker å fremstå som en konkurrent til Max Havelaar.

International Fair Trade Association

For å få rett til å bruke Fair Trade logoen i sin markedsføring, må både butikker og importører bevise at de oppfyller Fair Trade-prinsippene som Fair Trade Danmark har definert i samarbeide med den europeiske sammenslutningen av Fair Trade-butikker, NEWS,

Den nye Fair Trade-butikken Karibu i Vestergade 96C i Odense. Foto: Fair Trade Danmark

hvor Fair Trade Danmark er medlem. Både butikker og importører kan fritt kjøpe varer fra leverandører som er godkjent av den internasjonale Fair Trade-organisasjonen, IFAT. Hvis det ikke er tilfellet, må man utfylle et skjema som dokumenterer at leverandøren oppfyller Fair Trade-prinsippene. Fair Trade Danmark ble i 2007 medlem av IFAT, så Fair Trade Danmark ønsker nå å overlate så mye som mulig av kontrollen til IFAT. Det er allerede et krav at importører skal godkjennes av IFAT når de har en omsetning på over 1,5 millioner kroner per år. Fair Trade Danmark vil allikevel fortsette med å godkjenne små og nystartede importører for å hjelpe dem i gang. Kontrollen av butikkene vil også fortsette med å foregå i Fair Trade Danmark.

Nytt Fair Trade-merke på vei

IFAT arbeider på å lage et merke, som Fair Trade-organisasjoner kan sette på deres produkter. Det har lenge vært et høyt ønske blant produsentene. IFAT håper at merket kan tas i bruk i 2009.

Når det skjer, forventes det at supermarkeder og spesialbutikker vil tilby Fair Trade non-food produkter til sine kunder, slik de har gjort med de Max Havelaar-merkede produkter. Det forventes å gi en betydelig stigning i salget av non-food varer.

Retail Institute Scandinavia estimerer at 98,2% av Fair Trade salget i Danmark i 2007 var Max Havelaar-merkede produkter, som primært ble solgt i supermarkeder, mens Fair Trade-butikker og shop in shops hadde en markedsandel på 1,7%.

For Europa som helhet, sto Fair Trade-butikkene i 2005 for 18% av salget av Fair Trade varer. Holland er et av de land hvor Fair Trade-butikker er svært utbredte. Hvis Fair Trade-butikker var utbredt på samme nivå i Danmark som i Holland, ville det finnes 144 Fair Trade-butikker, som solgte for 79 millioner kroner.

Fair Trade-butikker viktige

Det er viktig med Fair Trade-butikker og importører som kan hjelpe nye produsentorganisasjoner i gang, inntil de har den nødvendige størrelse og erfaring til å kunne leve opp til kravene fra supermarkeder og kommersielle butikkjeder. I tillegg har Fair Trade-butikker og importører en viktig rolle i forhold til å produsere opplysningsarbeide om produsentenes vilkår og ulike handelsbetingelser. Fair Trade Danmark har inngått en resultatkontrakt med Udenrigsministeriet, som har lovet å bidra til finansieringen av foreningens arbeide fra 2008 til 2010, slik at Fair Trade Danmark kan fortsette sin støtte til oppstart og markedsføring av Fair Trade importører, butikker og shop in shops.

www.fairtrade.dk

www.worldshops.org

www.ifat.org

Kvinner vever tørkler hos SIPA, India, som leverer til Fair Trading ApS. Foto: SIPA

Hvordan kan de sultne få mat?

Hver dag kommer nye meldinger om at matvareprisene stiger. Det gjør også antall mennesker som lider av sult og underernæring. Hvordan skal vi klare å snu denne utviklingen?

Av Arne Øgaard

En milliard mennesker lever for mindre enn 5 kroner om dagen. For mange er dette ikke lenger nok til mat. Forverring fører ofte til opprør. I Haiti oppstod voldelige opptøyer og statsministeren måtte gå av. I Kamerun, Niger, Burkina Faso, Indonesia, Mexico og Filippinene har det også vært kraftige demonstrasjoner.

Hvorfor stiger prisene?

Årsakene er mange. Når oljeprisen øker, øker også transportutgiftene og prisen på kunstgjødsel. Når kineserens gjennomsnittelige kjøttforbruk har steget fra 20 kg til 50 kg i året, trengs det store mengder korn til for. I India skjer det en tilsvarende velstandssøkning. Produsentene av biodrivstoff bidrar til at det blir mindre mat i markedet. Ensidige jordbruksformer har ført til erosjon hvor verdifull matjord skyldes ut i elver og vann. Rovdrift på vannressursene og synkende grunnvann har gitt tørke og ørkenspredning. Klimaendringer bidrar også til tørke og flom. Krig og vanstyre har satt matjord ut av drift. Zimbabwe var tidligere Afrikas kornkammer. Spekulanter holder tilbake store matlagre i håp om at prisene skal stige ytterligere.

En vekker

Matmangel er ikke noe nytt. Daglig dør det 25.000 mennesker som følge av sult og underernæring. Slik har det vært lenge uten at det har fremkalt effektive reaksjoner i den rike verden. Når media igjen har satt fokus på sult kan vi spørre oss om det er av medfølelse for de som nå som rammes eller om det er av frykt for at kaos i matvarehandelen kan komme til å få konsekvenser også for oss.

Mange politikere er opptatt av situasjonen, men det mangler gode løsningsforslag. Noen snakker om nødhjelp der det trengs mest. Det kan sikkert være nødvendig, men det er viktig at ikke slik hjelp ødelegger muligheten for en lokal matvareproduksjon.

I Haiti ble den lokale risproduksjonen ødelagt av billig ris fra USA. Dette er bare et av mange eksempler på at eksportsubsidier har ødelagt lokalt jordbruk. Når importprisene stiger, kan det ta lang tid å få det lokale jordbruket opp igjen. På WTO's ministermøte i Hong Kong i 2005 ble det besluttet at de rike landenes eksportsubsidier av landbruksvarer skulle opphøre innen utgangen av 2013. I dagens situasjon kan dette synes å være katastrofalt sent.

Jordbruk er kultur ikke industri

I WTO-forhandlingene har mange land vært opptatt av mulighetene for å verne om sin egen jordbruksutvikling. Det å ha et eget jordbruk er viktig både for den lokale økonomien og for å sikre befolkningen mat i kritiske situasjoner. For hver dag blir det mer åpenbart at alle land må stilles helt fritt til å utforme en fornuftig landbrukspolitikk og at de ikke må tvinges inn i et system hvor alt skal vurderes ut fra markedsøkonomiske prinsipper. En nedlagt bedrift kan gjenåpnes etter kort tid. Et nedlagt jordbruk krever mange år for å komme i produksjon igjen. Jordbruk er primært en kulturell virksomhet, hvor jord, planter og dyr skal pleies på en best mulig måte. Jordbruket må derfor vurderes ut fra sine egne forutsetninger.

Handel et gode

I dagens situasjon bør hver minste åkerlapp dyrkes på en forsvarlig måte. I mange land vil dette gi overskudd av bestemte produkter. Produkter som andre land vil ha stort behov for, samtidig som produsentene vil få kjærkomne inntekter. Det store spørsmålet er bare hvem vi skal kjøpe av og selge til og til hvilken pris. Det finnes de som hevder at markedsøkonomien vil regulere det hele bare handelen blir fri. Men vi har sett hvordan markedsøkonomien fungerer. Når det er mer mat enn folk har råd til å kjøpe, vil mange bønder måtte legge ned produksjonen. Når det er underskudd

Mor og barn i Kalahariørkenen med tom matskål.
Foto: iStock

av mat vil prisen stige slik at enda flere dør av sult og underernæring. I land som Kina og India ser vi at markedsøkonomien har bedret levestandarden til mange, og totalt i verden er det færre fattige, men likevel er det flere som sulter.

Finnes det alternativer

I verden kan det se ut til at det etter hvert blir mangel både på mat og olje. Det er ikke noe som tyder på at markedsøkonomi kan bidra til rettferdig fordeling i en mangelsituasjon.

Det er naivt å tro at det finnes enkle løsninger. Men et viktig spørsmål er om markedet skal avgjøre prisen. Kan det ikke like gjerne være ulike priser til ulike mennesker? I den tradisjonelle prutehandelen som vi ennå finner rester av mange steder i Østen, så kjøpmannen det som en ære å finne den riktige prisen til hver enkelt kunde. De rike betalte rikelig og de fattige ikke så mye. Et tilsvarende system er tenkelig også i større målestokk. De som har noe å selge kan selge det dyrt der det er penger i overflod og ta en lavere pris der det ikke er så mye å hente og hvor behovet er stort. Men prisen må ikke være så lav at den ødeleg-

ger det fattige landets mulighet til å utvikle et eget jordbruk. Hvis vi klarte å forsikre oss om at oljen ikke ble videresolgt, kunne vi i Norge selge olje for 50 dollar fatet til land som trengte rimelig drivstoff til sine traktorer. Dette ville være et høyere beløp enn det vi tidligere kalkulerte som oljeinntekter, men selvsagt under halvparten av det vi kan få på verdensmarkedet. Men hvorfor skal vi alltid la markedet bestemme. Er det ikke på tide å trekke mer fornuft inn i økonomien. Fornuft, fantasi og vilje til faktisk handling er det som mest av alt trengs.

Denne gutten leter gjennom søppelet for å finne mat.
Foto: iStock

Per Persson, daglig leder og grunnlegger av butikken, arbeider mer enn full tid – for halv lønn.

Friends Fair Trade hjelper gatebarn i Kambodsja

I denne butikken kan du tømme lommeboken med god samvittighet.

Av Jannike Østervold · Foto: Stian Torstenson

I Oslo ligger Norges første verdenshandelsbutikk, “Friends Fair Trade”, der rettferdige og økologiske varer fra hele verden selges med hjelp av frivillig arbeidskraft. Overskuddet fra butikkdriften går til å hjelpe gatebarn i Kambodsja. Bak butikken står Friends Foundation, en humanitær stiftelse som støtter utviklingsprosjekter i Sør- og Sørøst-Asia. Stiftelsen ble grunnlagt av ekteparet Per Persson og Olaug Christiansen.

SIDE 16 PENGEVIRKE – 0208

Møte med fattigdom ga lyst til å hjelpe

Per har bakgrunn som sosialantropolog, og han og Olaug og de 2 barna deres gjorde det som mange familier bare kan drømme om – de brukte ett år av sitt liv til å reise jorden rundt og bli kjent med andre kulturer og livsvilkår. Underveis arbeidet de i perioder frivillig på bistandsprosjekter. Da de kom hjem fra reisen, var det med inspirasjon til å gi sitt bidrag til å gjøre verden litt bedre – og Friends Foundation og butikken Friends Fair Trade ble skapt.

På reisen var det også at de kom i kontakt med det første prosjektet som får støtte fra stiftelsen, prosjektet Friends i Kambodsja. Møtet med den tilsynelatende bunnløse fattigdommen i Kambodsja gjorde sterkt inntrykk på barnefamilien, men gatebarnprosjektet Friends i hovedstaden Phnom Penh imponerte og inspirerte. Organisasjonen henter hver dag opp ca. 1000 barn fra gaten og tilbyr mat, utdanning, yrkespraksis og helsestell. Daglig leder Per Persson viser oss rundt i den sjarmende butikken i et gammelt, gult murhus i Storgata i Oslo. Vareutvalget er imponerende bredt. Her er et rom fullt av klær, her er leker, pyntegjenstander, kaffe, te, sjokolade, andre spiselige godsaker, bærenett, økologisk cola, Fairtrade fotballer og mye, mye mer. Mange frivillige bidrar med arbeidsinnsats for å få hju-lene til å gå rundt. For å delta som frivillig, kreves det at du kan stille opp minst 4 timer i måneden. Den eneste som er lønnet er Per Persson selv, men han tar bare ut lønn for en halv stilling, selv om han smilende anslår innsatsen sin til omtrent 200%. I tillegg til salget fra butikken, har Friends Fair Trade også salg over internett. Mange bedrifter i Oslo-området har tegnet rettferdig kaffeavtale og får levert Fairtrade og økologisk kaffe og te. Blant de fornøyde kaffekundene er også Cultura Bank.

Medlem av internasjonale nettverk

Butikken og importøren Friends Fair Trade i Oslo er blitt Norges første medlem i NEWS, "Network of European World Shops". NEWS er en av de største og viktigste aktørene innen den internasjonale Fair Trade bevegelsen sammen med IFAT (også her er Friends Fair Trade Norges første og eneste medlem), FLO og EFTA. "Vårt medlemskap i NEWS er et kvalitetstempel på vår virksomhet og bekrefter at vi driver Fair Trade på en skikkelig måte," sier Per Persson. NEWS representerer omtrent 2500 Fair Trade butikker rundt om i Europa og driver også med lobby- og kampanjevirkosomhet for å promotere Fair Trade. En stor kampanje som vil starte opp over hele verden innen kort tid fokuserer på Fair Trade som et viktig middel for et bedre klima.

Friends Fair Trade vil stå for den norske delen av kampanjen, som bl.a. inkluderer overrekkelse av signerte postkort til statsminister Jens Stoltenberg. "Sammenlignet med for eksempel Nederland, som har mer enn 500 Fair Trade butikker, er Norge en sinke," sier Per Persson.

"I Storbritannia, hvor salget av Fair Trade produkter nå utrolig nok overstiger det samlede salget av tobakk og alkohol, har de lenge snakket om the Fair Trade Revolution."

Hvert produkt – sin historie

Hvert enkelt av produktene har sin historie. Et eksempel er Divine sjokolade – som er Fair Trade på sitt aller, aller beste. Fattige og fortvilte kakaobønder i Ghana gikk sammen i et kooperativ for ca ti år siden for å stå sterkere sammen. De bestemte seg for å satse på Fairtrade markedet. Siden da har de utviklet en rekke fantastiske produkter med utsøkt design og himmelsk smak. Utviklingen har gått så bra at kooperativet i Ghana nå eier nesten halvparten av den suksessrike sjokoladefabrikken i England.

Andre suksessfulle produkter i butikken er klær og tekstiler fra Gossypium, tørket frukt fra Tropical Wholefoods, og diverse dagligvarer fra britiske Traidcraft og egyptiske Sekem.

Les mer:

www.friendsfairtrade.no

www.streetfriends.org

Ubuntu cola er laget av Fairtrade sukker fra Malawi og Zambia. Den er ikke bare rettferdig, men også meget god og vant nylig en stor smakstest i England.

Økologisk bomull

Aldri har klær vært så billig som nå. Men hva har dette å si for jorda og hvilke pris betaler de som dyrker bomullen og produserer klærne?

Av Rikke Kjensli

Bomull er en fantastisk plante! I hvert frø vokser hår, mellom 10 og 60 mm lange, som sankes, spinnes og veves til tekstiler. Bomullens mykhet gjør den svært vel-egnet til klær. Arkeologiske funn tyder på at vi har brukt klær av bomull i minst 5 000 år. Bomull dyrkes i dag i rundt 80 land i verden, alle i tropiske eller subtropiske områder. Over 99% av all bomull som dyrkes er konvensjonell.

Mest gift

Konvensjonelt dyrket bomull er en av verdens mest sprøytete planter; kjemikalierne som brukes i bomullsdyrking er blant de mest giftige plantevernmidlene. Forenklet sies at hver T-skjorte trenger en kopp full av

giftige kjemikalier. I India dyrkes bomull på om lag 5 % av jordbruksarealet, men forbruker over 50% av plantevernmidlene. På verdensbasis regner man med at 11% av det globale pesticidforbruk og 24% av insekticidforbruket skjer i bomullsproduksjon. Mange av giftene brukes for å sikre at bomullen modnes samtidig, samt for å fjerne bladene før maskinell innhøsting. Denne sprøytingen foregår med fly, og treffsikkerheten beregnes til rundt 50%.

“Barneklær av økologisk bomull er slitesterke og giftfrie,” sier Rikke Kjensli. Foto: Stian Torstenson

Danske Ballade lager giftfrie barneklær av økologisk bomull. Produksjonen skjer hos Fair Trade sertifiserte samarbeidspartnere i India. Foto: Ballade

Verdens helseorganisasjon WHO anslår at mellom 1 og 5 millioner mennesker hvert år skades av kjemiske plantevernmidler i landbruket. Framtiden i våre hender hevder at titusener av mennesker hvert år dør av drikkevann forgiftet av sprøytemidler og utslipp fra konvensjonell bomullsdyrking.

Industriens løsning er å genmanipulere, og nå brukes genmanipulerte frø til nesten halvparten av all bomullsdyrking i verden. Ingen vet hvilke følger genmanipulering kan få på sikt. Genmanipulerte planter sprøytes etter noen sesonger like mye som ikke-genmanipulerte.

Tilgangen på rent vann er en av verdens store utfordringer. Bomull er en fuktighetselskende plante som krever opptill 30.000 liter vann til produksjon av ett kilo fiber.

Økologisk best for jorda

I økologisk bomullsdyrking vokser plantene i næringsrikt jordsmonn som holder godt på fuktigheten, slik at bomullsplantene får godtgjort seg vannet som finnes i jorda. Bøndene sørger for at jorda ikke blir utarmet ved bruk av vekstrotasjon, kompost og dyregjødsel. På økologiske bomullsplantasjer plukkes bomullen for hånd eller med små manuelle maskiner, når hver enkelt plante er moden. Plantene får vokse seg store og modne i sitt eget tempo, og den menneskelige kontrollen ved plukkingen sørger for at bare førsteklasses bomullsplanter sendes til spinneriene. Derfor holder økologisk bomull høy kvalitet.

Fra fiber til tøy

Når bomullsplantene er plukket, skilles frø og fiber. Fibrene går videre til spinning, og frøene brukes enten til såfrø eller i forproduksjon. Denne prosessen krever mye energi og er støvende og støvete. Økologisk dyrket bomull er plukket manuelt og er derfor lettere å rense. Renset bomullsfiber spinnes til tråd, for så å strikkes eller veves til ønsket kvalitet. Konvensjonell bomull tilsettes ofte konserveringsmidler for å hindre sopp og råte. Økologisk bomull kontrolleres for disse stoffene, og også for sopp og råte, før bruk.

Klesproduksjon er den delen av industrien som klart viser globaliseringens skyggesider. Vi leser om arbeidere som bor på fabrikkene og jobber døgnet rundt, som ikke får pauser, arbeidsavtaler eller anstendig betaling. Barn som jobber. Mennesker som utnyttes for at aksjonærene i vestlige firmaer skal kunne ta ut store overskudd. Produksjon flyttes fra lavkostland til lavkostland, varer produseres der det til enhver tid er billigst, arbeidskraft hyres inn etter behov og sparkes ut når det er lavkonjunktur. Tekstil fraktes med fly fra USA til Kina, klærne flys tilbake til USA og selges med stor fortjeneste. Det drives rovdrift på mennesker og miljø for å presse prisen på klær – vår tids store forbruksvare – så lavt som mulig.

Seriøse produsenter av økologiske klær kjenner alle ledd i produksjonen. Et eksempel er danske Ballade, som drives av klesdesigneren Nancy Winter. Nancy tegner klærne hjemme i Danmark og får dem sydd i India av samarbeidspartnere som er sertifisert både av Union Control (tidligere SKAL) og Fairtrade.

Men er det ikke fryktelig dyrt, da?

For et par tiår siden var klær kostbart. Det lønnet seg å være fingernem og sy og strikke klær selv. De siste årene er klær den varen som har sunket mest i pris. Klær er så billig at vi kjøper oss nytt uten engang å prøve plagget først, og bruktbutikkene mottar daglig klær med lappen hengende på.

Økologisk bomull har generelt høyere kvalitet enn konvensjonell bomull. Stoffet holder seg mykt vask etter vask, og er svært slitesterkt. Plagg av økologisk bomull kan man ha glede av i årevis, og barneklær kan gå i arv. Prismessig ligger klær av økologisk bomull normalt litt høyere enn billigkjedene, og litt billigere enn de dyre merkene som syr av konvensjonell bomull. Kjøper du klær av økologisk bomull betaler du for kvaliteten i alle ledd fra såkorn til klesskap.

Har vi råd til å la være?

www.activeconsumers.org

www.fivh.no

www.bomull.no

Gode prosjekter

Merkur og Cultura finansierer mange gode prosjekter som er engasjert i rettferdig handel - her er noen av dem:

Fantasidukker – suksess fra Soweto

Isandi samarbeider med partnere i det sørlige Afrika gjennom å formidle håndverksproduktene de lager. Vareutvalget er stort, med både pynte- og nyttegenstander, fra leker til tekstiler. Blant lekene finner vi en styggmorsom dukke, som ble TV-kjendis i Norge i april, etter at statsministerens kone, Ingrid Schulerud, hadde vært i Soweto og besøkt prosjektet.

Shwe-Shwe Poppis er levende historier fra Zola barnepark i Soweto! Håndsydde fantasifigurer, utviklet på grunnlag av barnehagebarnas tegninger, sydd av deres mødre og bestemødre – og inspirert av eventyr fra sørafrikansk kultur. Shwe-Shwe Poppis er et resultat av et unikt samarbeid mellom Isandi og ACFS, African

Children's Feeding Scheme. Organisasjonen driver 13 ulike matstasjoner i Soweto

og Alexandra townships utenfor Johannesburg, der man deler ut mat til mer enn 18.000 under- og feilernærte barn daglig. Utfordringen var å skape inntektsgivende arbeid for en gruppe bestemødre knyttet til ACFS, og løsningen ble å ta i bruk de fantastiske ressursene i nærmiljøet – bestemødrenes sømkompetanse, sørafrikansk tekstiltradisjon, og barnehagebarnas kreativitet! 2 år seinere er eventyr-figurene fra Zola-barnehagen blitt en historie som fortelles mange steder i verden - en historie om verdighet, menneskelige ressurser – og om håp. Isandi holder til på Hoff gård i Oslo.

Les mer og se også Isandis nettbutikk på www.isandi.no.

De “kloke hender”

Produktene fra Alpaca Society er skapt av kyndige, kunnskapsrike hender i Peru. Hvert plagg vies tid og oppmerksomhet. Daglig leder Vibeke Stølen Andrup forteller at knapper og belter lages av peruanske kunsthåndverkere. Produktets sjel ligger i summen av de små detaljene.

Peru er et land med lange tradisjoner innen håndarbeid og tekstiler. Den peruanske tekstilindustrien konkurrerer ikke prismessig med land i Østen, men leverer meget høy kvalitet på produksjon og ferdiggjøring. Alpaca Society er glade for å kunne bidra til å sikre arbeidsplasser i en konkurranseutsatt næring i Peru. Arbeidsforholdene hos disse selskapene er basert på et balansert styrkeforhold mellom Alpaca Society, fabrikkieiere, sjefer og ansatte. Alle er gjensidig avhengige av hverandre, og alle tjener på et vellykket samarbeid. Alpaca Society samarbeider tett med hver enkelt fabrikk, og disse besøkes 1-2 ganger årlig.

“Hands of Wisdom”

Alpaca Society er medlem av Initiativ for Etisk Handel. Alpaca Society har startet et samarbeid med kvinneprosjektet “Hands of Wisdom”. Dette er en gruppe på ca. 40 håndarbeidere i alle aldre – kvinner som gis mulighet til fleksibel arbeidstid. Dette innebærer at de kan arbeide i sitt hjem, slik at barnepass og husarbeid også kan utføres.

Les mer om Alpaca Society og se nettbutikken deres på www.alpacasociety.no

AYMARA – en kjærlighetshistorie

De to designerne, Maria Høgh Heilmann og Trine Fyhr, har ut fra deres sin felles forkjærlighet til for naturmaterialer, økologi og sosialt engasjement i produksjonen, utviklet en ny trendsettende klesserie med ull fra Bolivia under navnet Aymara. Aymara er kunde hos Merkur og er det første danske merke, som introduserer lama fiberet & og samtidig skaper bevissthet omkring Bolivia og deres eksklusive materialer.

Det moderne menneske kan risikere å løpe og kjøpe seg gjennom livet, og som motvekt til denne flyktighet har Heilmann & Fyhr ønsket å skape noen produkter, som er så tidløse i snittet og så holdbare i materialene, at de brukes i årevis og derfor ender med å bli slitt ut, i stedet for å bli kassert etter en enkelt motebølge.

Les mer: www.aymara.dk

“Min skredder i Ouagadougou”

For langt de fleste er skreddersydde klær uten for økonomisk rekkevidde, men ved å knytte IT-teknologien sammen med håndverkstradisjoner i Afrika har den danske NGO International Kontakt (IK) gjort det mulig til en rimelig pris, gjennom utviklingsprosjektet Fil Bleu. Alle ledd i tekstilfremstillingen, helt fra bondens økologiske bomull dyrket i Mali og Burkina Faso, til det ferdige klesplagget, sydd av profesjonelle skreddere i Burkina Fasos hovedstad Ouagadougou, er med i Fil Bleus prosjektet.

Klærne bestilles over Internett og sys etter personlige mål.

Her kommer de afrikanske håndverkere i berøring med en ny stor kundegruppe og får innsikt i den teknologiske verden, i markedsføring og salg via Internett – med nye inntektskilder og fremtidsutsikter som følge. Hele salgsprisen, minus moms, toll og transportutgifter, går tilbake til produsentene i form av avlønning og investeringer, med henblikk på å forbedre deltakernes levevilkår og involvere flere håndverkere i prosjektet.

Les mer: www.filbleu.org

Paytime – Fairtrend Cloathing

Paytime er en næringsdrivende nonprofitt forening, som er kunde hos Merkur. For Paytime er Fair Trade klær mer enn dyre designerklær og politisk korrekt forbruk. Det er en sikring av menneskers rett til selvbestemmelse, rettferdig lønn og ordentlige miljø- og arbeidsforhold. Å ta skyhøye priser for klær, som er produsert under elendige forhold, gir ingen mening!

Paytime selger derfor Fair Trade t-skjorter i økologisk bomull til 80 kr. fra kooperativet Nueva Vida i Nicaragua, og de offentliggjør salgsprisens sammensetning, fra fabrikk til kunde. Nueva Vida er startet av 12 kvinner i fellesskap, som har bygget opp en fabrikk fra bunnen av, som et alternativ til de dårlige arbeidsforholdene på tekstilfabrikkene i Nicaragua. De har nå over 80 medarbeidere, som alle får en lik del av overskuddet.

Les mer: www.paytime.dk

Det går de 80 kr til:	
Fabrikken	33,5 kr.
Fremme af Fairtrade	24 kr.
Moms	16 kr.
Transport	4,5 kr.
Bankudgifter	1 kr.
Mærkat	1 kr.

Prisen på en t-skjorte er fullt gjennomsliktig hos Paytime

Fair finansiering i u-land

Det kan være dyrt å være fattig produsent i et u-land, og skulle ut å låne penger. Etterspørselen stiger derfor etter finansiering på fair vilkår, noe Merkur merker i utlånsveksten på Verdenshandelskredittene. Tilsvarende økes derved behovet for oppsparing på flere Verdenshandelskonti

Av Henrik Platz, redaktør og utviklingsmedarbeider i Merkur

For mange produsenter i u-landene, kan det være et stort problem å låne penger i banken fordi produsentene ikke kan stille opp med tilstrekkelig sikkerhet. Hvis det endelig lykkes, skjer det til en skyhøy rente på 35 – 45% p.a., eller mye mer på det grå lånemarkedet. Det er nemlig prisen på en kassekreditt i et utviklingsland med ustabile politiske forhold, og en galopperende inflasjon. Med sånne vilkår er det veldig vanskelig å arbeide seg ut av fattigdommen. Rentene på kassekreditten spiser simpelt hen opp fortjenesten.

Merkur har prøvd å løse dette problemet, ved sammen med en rekke danske u-landsorganisasjoner, å utvikle en modell for finansiering av bærekraftig handel med u-land, hvor rentesatsen er mer rettferdig. Dette har munnet ut i Verdenshandelskontoen, hvor kundene tar del i risikoen mens de sparer, samtidig som deres penger lånes ut på Verdenshandelskreditter til prosjekter i u-land. Det har nå gått tre år siden introduksjonen, og tiden er inne for å gjøre en status på de første års utvikling.

Utviklingen i innlån

I Merkur har vi naturligvis vært spent på om danske bankkunder vil ta en risiko, samtidig som de sparer på en Verdenshandelskonto. Men interessen har vært stor fra starten av, og Merkur har i dag godt 1,5 mill. kr å arbeide med til kreditter i u-land. Det gjennomsnittlige inntilstandende på kontiene har stabilisert seg på omkring kr 15.000, som er 50% over det Merkur forventet, da kontoformen ble innført i mars 2005.

Utviklingen i innlån på Konto for Bærekraftig Verdenshandel

Dato	Antall konti	Samlet Innlån pr. konto	Gjennomsnitt
08.02.2006	57	kr. 854.000	kr. 14.982
18.08.2006	70	kr. 1.100.000	kr. 15.714
03.05.2007	86	kr. 1.291.000	kr. 15.012
12.12.2007	89	kr. 1.363.000	kr. 15.315
05.05.2008	95	kr. 1.456.424	kr. 15.331

Siden introduksjonen har vi ikke gjennomført kampanjer for å få flere Verdenshandelskonti, fordi erfaringen viser at det tar tid å etablere kontakt med nye kredittprosjekter. Vi har derfor ikke villet opparbeide et for stort innlånsoverskudd. Nå er tiden imidlertid inne for igjen å gjøre oppmerksom på Verdenshandelskontoen som en oppsparingsmulighet, hvis man vil fremme arbeidet i u-land – Merkur er nemlig i en situasjon hvor det mangler innlån, fordi kredittgivningen til prosjekter i syd er i kraftig vekst.

Coatlahl i Honduras

Siden introduksjonen har Merkur bidratt med Verdenshandelskreditter til fire forskjellige initiativer. Den første verdenshandelskreditt er gitt til kooperativet Coatlahl i Honduras, som omfatter 150 familier i regnskogen. Familiene lever under ytterst fattige forhold, med en gjennomsnittsinntekt på under 250 USD/år.

Frukten høstes i plantasjen hos African Organic.
Foto Sven Jensen

Kooperativet har med rådgivning fra den danske NGO Nepenthes, og utviklingsmidler fra Danida, oppnådd en FSC-sertifisering, som sikrer en bærekraftig utnyttelse av regnskogen, samtidig som skogarbeiderne får en rimelig lønn for sitt arbeide.

Utvikling i utlån på Verdenshandelskredittene

Dato	Samlet Kredittmaksium
18.08.2006	kr. 490.000
03.05.2007	kr. 457.000
12.12.2007	kr. 654.000
05.05.2008	kr. 1.397.678

Ikke minst har Nepenthes hjulpet Coatlahl med å fremdrive eksportmuligheter i Skandinavia. Verdenshandelskreditten har bl.a. bidratt til en bestilling av spesialdesignede gulvrister til Coop. Gulvrister er designet av Tobias Jakobsen og består av to harde, FSC-sertifiserte tresorter, som hentes ned fra skogen på muldyr, og som settes sammen med aluminiumsrør på kooperativets verksted.

Coatlahl har med eksporten av FSC-tre til Norden, og Verdenshandelskreditten i Merkur, bygget opp en kapasitet som betyr at de nå kan få kreditt i en lokal bank, på samme vilkår som i Merkur. Verdenshandelskredittens misjon kan dermed sies å være oppfylt til fulle. Nye eksportordrer til Coop gjør allikevel, at Coatlahl atter igjen har henvendt sig til Merkur om en ny Verdenshandelskreditt.

*Gulvrissen i produktion på værkstedet i Honduras
Foto Niels Lund-Pedersen, Coop*

Bakeriet Aurion

Den andre verdenshandelskreditt er gitt til den danske importør Bakeriet Aurion, og gjelder dyrking og forarbeidning av økologisk quinoa fra Bolivia, og er utviklet av den danske u-landsorganisasjonen Caritas, med støtte fra Danida. Aurion får Verdenshandelskreditten, så de kan forhåndsbetale leveransene av quinoa fra Bolivia. Det ville vært vanskelig uten en Verdenshandelskreditt, fordi Aurion ikke alene kan bære hele risikoen gjennom forskuddsbetaling, og bondeorganisasjonen kan heller ikke betale sine leverandører på forhånd. Aurion importerer både selve quinoa-melet og biproduktet ved avskalningen, som brukes som økologisk mattilsetningsmiddel. Det betyr at den samlede prisen på quinoaen blir svært gunstig for leverandørene – godt 40% over det normale. En avtale, som kan være med på å sikre inntekten for over 100 bærekraftige produsenter og deres familier i et område i Bolivia, hvor 96% lever under fattigdomsgrensen.

Siden Aurion introduserte quinoa i Danmark, har salget steget med flere hundre prosent, og flere store aktører på det danske dagligvaremarkedet har siden tatt quinoa med i sortimentet, bl.a. Urtekram. Aurion arbeider også sammen med bondeorganisasjonen Cedienku i Bolivia på å få en FLO/Max Havelaar-sertifisering, så quinoaen fremover blir fair trade i tillegg til å være økologisk.

Fair Trading

Den tredje verdenshandelskreditt er gitt til den danske importør Fair Trading ApS. Fair Trading importerer direkte fra 13 produsentorganisasjoner i 9 land, og bruker Verdenshandelskreditten i Merkur til å forhåndsbetale større leveranser fra fair trade produsentene i syd - særlig fra de fire produsentkooperativer EMA i India, SIPA i India, APIKRI i Indonesia og HEED Handicrafts i Bangladesh. Med denne forhåndsbetalingen er Fair Trading med på å støtte arbeidet og sikre inntekten for flere tusen mennesker og deres familier i syd, som er tilknyttet kooperativene. Fair Trading importerer en mengde spennende og far-

gerike varer innen for brukskunst, klær, tekstiler, smykker m.m. Med gjennombruddet for fair trade i 2007, går salget hos Fair Trading forrykende godt, og behovet for Verdenshandelskreditten kan forventes å bli ennå større i fremtiden, særlig når det nærmer seg den store julehandelen.

African Organic i Uganda

Den fjerde verdenshandelskreditt er gitt til den afrikanske økologiske produsenten African Organic/Amfri Farms Ltd, som er et familieeid foretagende i Uganda. Firmaet driver selv en stor gård 85 km nord for Kampala, og har i tillegg 150 såkalte "outgrowers" knyttet til seg - selvstendige bønder, som leverer ca. 80% av varene. Varene omfatter vanilje, ingefær, chili, eplebananer, papaya, ananas, aubergine, avokado, mango, pasjonsfrukt, sitrongress m.m. som importeres av den danske grossisten Solhjulet. African Organic er i tillegg under omlegging til biodynamisk drift, samtidig som det arbeides på en FLO/Max Havelaar sertifisering og en rekke nye produkter.

Siden første verdenshandelskreditt har Merkur utvidet samarbeidet med African Organic, ettersom Solhjulets import av de økologiske varene fra Uganda har blitt en stor suksess. African Organic har også deltatt på Biofach messen i Tyskland i februar og fått kontakt med flere nye kunder. Derfor har kredittbehovet sett en vesentlig økning.

Et tredje instrument

Med Verdenshandelskontoen og Verdenshandelskreditten er det skapt et tredje instrument i arbeidet med bekjempelse av fattigdommen i u-landene. Et instrument som supplerer de mere velkjente midlene, som når vi kjøper fair trade produkter, eller når vi gir gaver til prosjekter i u-land gjennom medlemskontingenter til u-landsforeninger, innsamlinger og via Danida-midler.

Verdenshandelskredittene er derfor med på å komplettere danske u-landsorganisasjoners utviklingsarbeid i syd. Samtidig er Verdenshandelskredittene med på å fremme en hjelp-til-selvhjelp tankegang i u-landene, da kredittene skal tilbakebetales. Pengene på en Verdenshandelskonto kan derfor lånes ut igjen og igjen, etterhvert som Verdenshandelskredittene tilbakebetales.

Endelig blir det satt fokus på at penger er et redskap som vi kan bruke bevisst og aktivt til å fremme våre holdninger i spørsmålet om utviklingen i verdens fattige land. Det viser Merkurs erfaringer, hvor bare 95 danskers oppsparing har stor betydning for hundrevis av fattige mennesker i syd, som får forbedret vilkårene for sine familier. Det tredje instrument er derfor et rimelig potent middel i fattigdomsbekjempelsen, bare vi er sammen om oppgaven.

Konto for Bærekraftig Verdenshandel

Kort fortalt går en Verdenshandelskonto ut på at danske bankkunder setter penger inn på en konto, som deretter lånes ut til bærekraftige prosjekter i u-landene. Pengene på en Verdenshandelskonto står som sikkerhet for kreditter til produsenter i u-land, eller kreditter til danske importører av produkter fra u-land. Bidragene tar altså en risiko i forbindelse med opprettelsen av kontoen, hvorved det etableres et lukket kretsløp mellom innlån og utlån.

Innsetterne til en Verdenshandelskonto får en rente på p.t. 2,5% p.a. av innskuddet, og produsentene/importørene får en Verdenshandelskreditt med en rente på 7,5-10,5%. Av forskjellen på inn- og utlånsrenten (= rentemarginen) går 4% til Merkurs administrasjon av ordningen, og 1-4% til oppbyggingen av en garantifond, som skal bære den første risikoen for tap på kredittene. Det har ennå ikke vært slike tap på kredittene.

Hvis du vil vite mer om Verdenshandelskontoen kan du kontakte Merkur for å få tilsendt en brosjyre eller besøke www.merkurbank.dk/verdenshandelskonto

Krav til produsenter for en Verdenshandelskreditt

For å kunne få en Verdenshandelskreditt i Merkur skal produsentene og importørene være godkjente eller sertifiserte hos et av de følgende organer:

- Godkjennelse hos International Fair Trade Association (IFAT)/Fair Trade Danmark
- Sertifisering hos Fairtrade Labelling Organizations International (FLO)/Max Havelaar-Danmark
- FSC-sertifisering
- Økologisk sertifisering (IFOAM)
- Biodynamisk sertifisering (Demeter)

Du kan lese mer om Verdenshandelskredittene og kredittakerne på:

www.sustainablecredit.dk · www.fairtrading.dk · www.aurion.dk · www.coatflahl.com · www.solhjulet.dk

De fattiges gullkorn

Det lille næringsrike frøkorn quinoa har gått bort og blitt en stor salgssuksess for Bakeriet Aurion. Samtidig er importen av kornet fra Bolivias høyslette med på å øke inntekten for noen av verdens fattigste fjellbønder.

Av Henrik Platz, redaktør

Aurion har siden den spede starten i 1974 hatt den holdningen at bøndene skal ha en ordentlig pris, som de kan leve av. Aurion har derfor gjennom tiden gitt en høyere pris til sine leverandører enn den normale avregningsprisen på markedet, til tross for at mange har gjort narr av det. Men hvis bøndene ikke får en pris som de kan leve av, leverer de heller ikke ordentlige produkter til forbrukerne. I dette ligger hele tanken omkring fair trade, som nå, 30 år etter, igjen viser seg med Aurions import av quinoa fra de fattige fjellbønder i Bolivia.

Startede på oppfordring

Importen av quinoa har kommet i gang på en oppfordring fra Dansk Industri, som var på utkikk etter en mindre, dansk importør, som kunne tenke seg å ha et Danida-prosjekt i Bolivia, omkring Quinoa. Prosjektet lå klart etter at den humanitære hjelpeorganisasjonen

Caritas Danmark gjennom mange år hadde arbeidet med utvikling for de fattige fjellbøndene i Bolivia. I starten var Jørn Ussing Larsen skeptisk, fordi de hadde det travelt fra før, og avstanden til Bolivia var lang. Men ambassadens folk fra La Paz var iherdige og kom på besøk til Danmark. Samtidig lovet de å være med på å organisere alt, og at et konsulentfirma skulle utvikle ideen og ta seg av søknadsprosedyren til Danida. Resultatet ble at Jørns datter Maria i 2004 dro til Bolivia sammen med en landbrukskonsulent for å se på mulighetene, og siden den tid har Jørn selv vært av sted tre ganger og har utviklet ett hjerteforhold til de bolivianske bøndene og det vakre landet deres: "Jeg har alltid hatt et varmt hjerte for folk, som har dårligere vilkår. Å handle sammen, er en effektiv måte å hjelpe noen i den andre enden av verden på, og mye bedre enn bistand, som ofte blir drukket opp, og ikke gjør folk selvhjulpne. Våre kjøp av quinoa er en verdsettelse av det fjellbøndene står for. De har tusenvis av års erfaring med den næringsrike quinoa-produksjonen. Samtidig møter vi en kultur som slett ikke kjenner til det stresset som fyller våre liv. På denne måten kan vi bidra til hverandres liv," sier Jørn Ussing Larsen.

Jørn Ussing Larsen, leder av Aurion, ser på kvaliteten til quinoaen.
Foto: Henrik Platz

Quinoaen høstes og legges i stakker. Foto: Jørn Ussing Larsen

Ekstreme forhold

Fjellbefolkningen i Bolivia lever under svært ekstreme forhold, hvor det ikke kan gro annet enn quinoa. Alternativet er å søke seg inn til storbyenes slumområder, eller at mannen reiser til Chile for å få et dårlig betalt arbeide til 5-6 kroner i timen.

“Eksporten til Danmark betyr, at de kan holde sammen i familien, og bli på landet i sin opprinnelige kultur. De fleste har ikke noe kjennskap til Danmark, og vår kultur med supermarkeder og økologi. Michael Laudrup har de allikevel hørt om fra de spansktalende tv-programmene,” sier Jørn Ussing Larsen og smiler.

“Vi har omdøpt Danidas B2B-program (business to business) til et F2F-program – friends to friends.”

Aurion importerer for øyeblikket 100 tonn quinoa til Danmark fra partneren Andean Valley i La Paz, og har en ordre på 75 tonn til Sverige. I Bolivia produserer fjellbøndene godt et tonn pr. familielandbruk, som resulterer i at Aurions import er med på å forbedre eksistensgrunnlaget for ca. 175 familier eller rundt 1 000 mennesker. Bøndene får godt 4,5 kr. pr. kg. quinoa, og det gir familien en inntekt på ca. kr. 5 000 om året, som er et verdifullt supplement for bøndene på høyslettene.

Fremtiden lovende

Fremtidsutsiktene ser lovende ut for de fattige fjellbøndene i Bolivia. For leveransene kan slett ikke følge med etterspørselen på det skandinaviske markedet.

“Den flate mages grøt, som inneholder 30-40 % quinoa, har blitt den største suksess til dags dato i Aurions historie. Vi kunne nok selge det dobbelte, men vi kan ikke følge med,” forteller Jørn Ussing Larsen.

Sortimentet på quinoa har blitt utvidet, så ved siden av den hvite quinoa, importerer Aurion nå også sort og rød quinoa, som er sjeldnere arter. På samme måte er importen av blå quinoa også underveis. Dette fordi Jørn Ussing Larsen simpelthen ikke kan la være å la seg inspirere og eksperimentere med kornet og brødet. Akkurat nå holder han på med å prøve å bake brød av rød og sort quinoa, som smaker nesten som rugbrød og får en fin brunlig farge.

Quinuaen lufttrens for ugress og støv på en høyslette i Bolivia. Foto: Jørn Ussing Larsen

Sertifiseringer kan forbedres

Etter vesten har fått øye på quinoa, har prisen på det verdifulle næringsmiddelet blitt høy på verdensmarkedet. Fair trade har derfor på en måte blitt satt ut av spillet, fordi prisen på quinoa i forveien har blitt mangedoblet. For øyeblikket får bøndene faktisk ca. 30 % mer enn fair trade minimumspris. Til tross for dette, arbeider Aurion sammen med bondeorganisasjonen Cendienku i Bolivia, på å få en Max Havelaar-sertifisering, så quinoaen fremover også blir fair trade i tillegg til å være økologisk. Det vil de danske grossister gjerne, av hensyn til forbrukerne. Men det er ikke uten problemer for bøndene:

“Vår samarbeidspartner, Javier Fernandes, fra grossistfirmaet Andean Valley, bruker allerede 40 % av sin tid på å få øko-sertifiseringene hos bøndene til å fungere, og en Max Havelaar-sertifisering vil gjøre det hele ennå dyrere og tyngre å administrere. Jeg vil heller gi bøndene en krone mere pr. kilo for deres quinoa enn at pengene skal brukes på papirarbeid. Så jeg ser gjerne, at den økologiske sertifiseringen og Max Havelaar-sertifiseringen blir slått sammen, for de handler jo i bunn og grunn om det samme,” slutter Jørn Ussing Larsen.

Les mere om quinoa og oppskrifter:

www.aurion.dk

www.caritas.dk

www.andeanvalley.com

På www.caritas.dk og www.hansravn.dk kan du se to små bildemontasjer om bøndene og quinoaen i Bolivia.

Quinuaen er høstet. Foto: Jørn Ussing Larsen

Hvor kommer varene dine fra, og hvor ender de?

Hva er dansk næringsliv involvert i, og hvor kommer produktene deres fra, og hvor ender de? DanWatch ønsker å bidra til en mer nyansert forståelse av danske virksomheters aktiviteter og skape større offentlig debatt omkring dansk næringslivs påvirkning av miljø og menneskerettigheter og de dilemmaene det innebærer.

Av Søren Ring, DanWatch

Burma var i mai igjen på dagsordenen i de internasjonale mediene. Denne gang på grunn av en forferdelig naturkatastrofe. 100 000 mennesker fryktes drept, og hundretusener av mennesker har blitt hjemløse. Umiddelbart etter katastrofen, meldte nødhjelpsorganisasjoner at det var vanskelig å få nødhjelpen frem, fordi Burmas militære gjorde det umulig å få hjelpen inn i landet, og frem til de trengende.

Landet er fortsatt styrt av en militærjunta, som har sittet på makten i årtier, og det undertrykkende styret understøttes økonomisk, særlig av olje- og gasssektoren. Desverre inneholder også danske pensjoner aksjeinvesteringer i flere av de olje- og gasselskapene som opererer i Burma. En alminnelig dansk pensjonsoppsparer kan dermed uvitende være med å understøtte dette undertrykkende styret.

Uetiske pensjonsinvesteringer

DanWatch's første oppgave, høsten 2007, var å undersøke de danske pensjonsinvesteringene i Burma, og i september satte vi en ny dagsorden for diskusjonen om etiske investeringer, i anledningen at den burmesiske militærjuntaen slo hardt ned på de burmesiske munkenes demonstrasjoner. Flere tusen munk ble fengslet og torturerte. Etter en tid, valgte ATP å selge sine aksjer i olje- og gasselskaper som er aktive i Burma, for over en milliard kroner. Flere pensjonsselskaper fulgte etter. I februar satte DanWatch fokus på Danica Pensions aksjer i en rekke selskaper som andre pensjonskasser, bl.a. PenSam og den norske stats pensjonsfond, hadde svar-
telistet som virksomheter de ikke vil investere i.

Særlig klasebomber var på dagsordenen i Danmark og Danske Bank konsernet, som eier Danica Pension. De skiftet holdning pga. det offentlige presset og gikk ut med at de ville selge aksjene sine i selskaper som produserer klasebomber.

Dessverre tar ikke sakene slutt her, om hvordan våre pensjonspenger eller andre investeringer kan være plasserte i virksomheter, som medvirker til menneskerettighetskrenkelser, brudd på basale arbeidstakerrettigheter, naturødeleggelser, tvangsarbeid, barnarbeid, mm. Inntil videre har brorparten av den danske finansielle sektoren nemlig fortsatt valgt å reagere hvis eller når, det kommer enkeltsaker frem i mediene. Så det er behov for flere avsløringer av hvor den danske finansielle sektoren plasserer de betrodde midlene sine.

Er din gamle PC endt i Afrika?

DanWatch dro i vinter til Vest-Afrika for å undersøke hvor noen av danskenes produkter ender, når vi er ferdige med å bruke dem. Minst 25 % av det danske elektronikkavfallet kan man i dag ikke gjøre rede for. På europeisk plan forsvinner hele 75 % av de godt 8 millioner tonn el-avfall, vi europeere genererer. En del el-avfall ender i Ghana og Nigeria. Det er ulovlig å eksportere elektronisk avfall etter Basel konvensjonen, fordi det er farlig avfall. Det svært forurensende el-avfallet er fylt med bromerte flammehemmere, PCB'er, PVC, bly, beryllium og hormonforstyrrende stoff som innarbeides i matvarekjeden og ender i mennesker, og til og med i isbjørner, tusenvis av kilometer fra hvor el-avfallet dumpes.

På søppelplassen bak et av Ghanas hovedstad, Accras, største grønnsaksmarkeder, bor og arbeider mange innflyttere fra de nordlige fattigere provinser. Det er gutter og unge menn som arbeider med el-avfallet fra vesten. Avfallet skilles ad, skjermer smadres, kabler brennes, og kobber og aluminiumsrester samles i slaggrestene, mens barn leker, kyllinger og geiter finner føde, og tøy vaskes, på den giftige søppelplassen. DanWatch fant el-avfall fra bl.a. Danmark, Stockholms folkeskoler, Verdensbanken, og FNs miljøprogram, og det var produkter fra alle kjente elektronikkprodusenter f.eks. IBM, HP, Dell og Toshiba. Etter at DanWatch med film, i bilder og ord satte den ulovlige el-avfallsseksperten på dagsordenen, bestemte den danske miljøstyrelsen seg for å lage en handlingsplan for el-avfall i Danmark.

Behov for etisk vakthund

De tre ovennevnte eksemplene viser litt av bakgrunnen for hvorfor det er viktig med en etisk virksomhetsvakthund - også i Danmark. Alle de land, vi normalt sammenligner oss med, har i årevis hatt virksomhetsvaktbatter som f.eks. Norwatch og Swed-Watch og Corporate Watch i Storbritannia m.fl. Derfor stiftet Forbrugerrådet, WWF Verdensnaturfonden, Mellemfolkeligt Samvirke, Folkekirkens Nødhjælp og Solhvervfonden i løpet av høsten 2007 den danske etiske virksomhetsvaktbatter DanWatch.

Men skal vi la være med å investere eller kjøpe produkter fra resten av verden? Svaret er et tydelig nei! Investeringer og handel er viktig for utviklingen, også i den tredje verden. Danske virksomheter kan medvirke positivt til disse lands utvikling ved å skape nye arbeidsplasser, overføre viten og teknologi, skape næringslivsutvikling lokalt, og styrke samhandelen. Fremdeles finnes det likevel danske virksomheter som ikke anerkjenner sitt samfunnsansvar, og det finnes tilfeller hvor danske virksomheter ikke lever opp til internasjonalt anerkjente prinsipper for samfunnsansvar, som de selv har sluttet seg til.

Målet for DanWatch

DanWatch er satt til verden for å grundig, seriøst og upartisk belyse ovennevnte problemstillinger, og for å bidra med ny kunnskap om danske virksomheters og de offentlige innkjøperes sosiale og miljømessige bunnlinje. Det er offentlighetens "øye" som presser flere danske virksomheter til å ta sitt samfunnsansvar alvorlig. Målet er å bidra til å fremme ansvarlig produksjon, investeringer og serviceytelser ned igjennom virksomhetenes verdikjeder og innflytelsessfærer og skape motivasjon for å respektere internasjonale CSR-standarder. Målet er å unngå skadevirkninger og maksimere danske virksomheters internasjonale positive innflytelse.

Se mer og støtt DanWatch på www.danwatch.dk

*Munker demonstrerer for frihet i Burma, høsten 2007.
Foto: Public Domain*

Økologi og kaffeskaper inntekter

Økologisk kaffedyrking er lik inntekter, erfarte en kaffedelegasjon som tok veien forbi et naturreservat i Nicaragua

Av Nina Høst-Madsen

Sjåføren stenger av airconditionen i bussen for å få nok motorkraft – så steilt er det. Det går frem og tilbake langs de svingete veiene, mens vi stiger langsomt til værs i et Ringenes Herre-lignende landskap. Grønne fjell, rislende bekker og eksotiske trær glir forbi de svakt tonede rutene i bussen. Vi befinner oss i et 278 km² stort naturreservat, UCA Miraflor, nord for Esteli i Nicaragua.

Naturområdets fjell og daler bidrar til forskjellige temperaturer og luftfuktighet. Kaffen blir produsert i 1000-1400 m høyde. I området finnes det 800 familier, som lever på den inntekten jorden kan gi dem. Det er vanlig å ikke ha råd til skolegang, og barna må løpe omkring med bare føtter.

Bussen stopper. Vi sitter fast i mudderet. Mens bussen kjemper seg fri, går vi videre, til fots. Det er mudder overalt i Nicaragua. Vi er i slutten av regntiden, og i løpet av de siste ukene har det regnet voldsomt og vært store oversvømmelser i regionen.

Senere stanser bussen ved en mørkegrønn bygning, som ser mer ut som en forlatt transformatorstasjon enn noe annet. Gamle ledninger henger fra huset, til tross for at det ikke er noe strøm i området.

Sopper sørger for lønn til fire

“Kom inn i vårt laboratorium”, sier den unge kvinnen som tar imot oss. Hun vinker oss inn i et lite rom med sykehusgrønne vegger. Det lukter svakt surt og fuktig. Rommet er tomt, bortsett fra 2 store aluminiumsgryter, et lite trebord, en glaskolbe med noe sølvpapir på toppen og en pipette. Den unge kvinnen rister kolben og forteller om det hvite pulveret som finnes i bunnen av den.

“Vi fremstiller en sopp, som heter Beauveria Basiana, 'Mirabiol'. Den brukes til å bekjempe sykdommer på kaffeplantene, helt uten bruk av kjemikalier. Vi utviner et pulver, som er basert på soppen. En metode, som universitet i Managua har hjulpet oss med å utvikle. Vi selger 1500 poser pr. år, til kaffefarmere som dyrker økologisk kaffe. Det er nok til å skape en inntekt for de 4 kvinnene som er ansatt her,” sier hun.

De satser på gourmetkaffe

Senere tar vi turen til Josés kaffefarm. Her er det vakert, men glem alt om en flat mark med små fine kaffebusker. Terrenget skråner voldsomt, og av og til sklir vi i mudderet. Bananpalmer tar mer plass enn kaffebuskene, med de karakteristiske røde bærene. En dansk kaffeinnkjøper bemerker straks at plantene ser sunne ut. Bananpalmene har blitt plantet for å sikre kaffebuskene den rette skyggen. Kaffebonden forteller, at det er over 60 kaffefarmere i UCA Miraflor, som produserer økologisk kaffe av gourmetkvalitet, også kalt kvalitetskaffe. Til sammen produserer de mer en 50.000 tonn kvalitetskaffe. Flere kaffefarmere i Miraflor er på vei til å bytte til kvalitetskaffe. De skaper en inntekt gjennom å tilpasse seg den stigende etterspørselen etter kvalitetskaffe fra landene i nord.

Pass opp for slangene

Nedenfor Josés mark bor Corinna. Hun lever av økoturisme. På egen hånd har hun bygget et trehus til overnattende gjester, og hun byr på mat som er basert på råvarer fra Miraflor. Maten er produsert i et primitivt kjøkken, fylt med spraglete plastikkbaljer. Det smaker

KAFFEKLUBBEN

Nina Høst-Madsen er tidligere formann for Kaffeklubben.net, og tidligere redaktør for Pengevirke. Fra den 12.-15. November, 2007, deltok hun, for Merkur, i et seminar og en handelsmesse om bærekraftig kaffe og turisme i Nicaragua. Dette var arrangert av Kaffeklubben.net, i samarbeide med Brancheforeningen for Te og Kaffe, den Nicaraguanske Ambassaden i Danmark, den Danske Ambassaden i Nicaragua og Mellempfolkeligt Samvirke. Kaffeklubben.net står sammen med en rekke organisasjoner bak Merkurs Verdshandelskonto. Kaffeklubben.net er kunde i Merkur. Les mere her: www.kaffeklubben.net.

fremragende. Vi er satt til bords i et mørkt trehus fylt med sprekker, og i det ene hjørnet henger det køyer i kraftige røde farger. Mens vi spiser vandrer blikket mitt, og det stanser og dveler ved en hylle med et stort glass fylt med væske. Jeg tar glasset ned, og ser nå at det er fylt med slanger – av den konserverte sorten. Corinna forklarer:

“Jeg lærer turistene her å passe godt på naturen. Glasset bruker jeg til å fortelle turistene om slangene. De skal ikke drepe slangene, når de ser dem - bare unngå dem. Jeg har hatt overnattende gjester, hvor jeg lærte dem å sove med slanger”, sier hun.

Den danske delegasjonen besøker UCA, Miraflors hovedkontor.
Foto: Nina Høst-Madsen

Josés fører kontroll med den økologiske kaffes modenhet.
Foto: Nina Høst-Madsen

Nye veier virker

Øko-turistene, som de kalles, får oftest høre om Miraflor reservatet på turistkontoret i Managua. Noen av øko-turistene er danske. Tidligere på dagen, på UCA Miraflors hovedkontor i Esteli, støtte vi på Lis Ravn og Jan Christensen fra København. De har meldt seg på en utradisjonell sightseeing. “Vi syntes det hørtes som en deilig tur, og så skal vi ri opp dit på hester,” forklarer de. Når Corinna forteller om Miraflor, handler det om et lite, selvforsynende samfunn, hvor alle må hjelpe hverandre for å overleve. Familiene i området forstår hvorfor de må gå nye veier for å skape inntekter, og hvorfor de

skal passe på miljøet - og hva kooperativene kan tilby dem. Selv små endringer i inntekten betyr virkelig mye for familiene, enten det dreier seg om salg av økologisk kaffe eller besøk av et par øko-turister. Bussen tuter. Vi lar oss bli oppslukte, og rister ned gjennom landskapet, tilbake til storbyen.

UCA Miraflor

(Union of Farm and Livestock Cooperatives) er et naturreservat, hvor en del av beboerne er medlemmer av kooperativer, som de selger grønne kaffebønner og melk til. I kooperativene kan de låne penger, og delta i andre aktiviteter. 13 kooperativer står bak UCA Miraflor. Fokuset på øko-turismeprojektet er stort. Dessuten har deres sopplaboratorium vunnet stor anerkjennelse. Ikke-kommersielle aktiviteter i UCA Miraflor er: Utdannelse, engelskundervisning og å installere solceller.

Naturreservat

Slik ble Miraflor et beskyttet naturreservat: I 1993 gikk UCA i gang med å identifisere miljøproblemer og løsninger på dem. Et av problemene var forurenset drikkevann, som stammet fra kunstgjødsel og pesticider i potetåkerne. Avskogning og klimaforandringer var også et tema, siden mye av Miraflor er en tropisk regnskog og hjemsted for et flertall fuglearter og orkidéarter. UCA Miraflor søkte den nicaraguanske regjeringen om å oppta Miraflorregionen i SINAP, the National System of Protected Areas. I 1996 fikk Miraflor offisiell status som et beskyttet område. Regjeringens miljøkontor MARENA, la en plan for utviklingen av området. I dag arbeider personal fra MARENA i Miraflor. De kontrollerer trefelling m.m.

Prodecoop

Noen av kaffefarmerne i UCA Miraflor selger sin kaffe til Prodecoop, en sammenslutning av kaffe-kooperativer, som ligger nord for Esteli i Palacaguina. Prodecoop har i alt 2.318 medlemmer. Årlig produserer Prodecoop 90 containere kaffe. Av disse er 45% økologisk.

Teori U – å lede fra fremtiden, mens den dukker opp

I august utgis den banebrytende ledelsesboken, "Theory U – Leading from the Future as it Emerges," av C.Otto Scharmer på dansk, på forlaget Ankerhus. Flere lesere vil dermed få mulighet til å stifte bekjentskap med en ny sosial teknologi, som på et dypere plan kan være med på å endre måten vi agerer på i verden

Av Henrik Platz, redaktør

Vi lever i en tid preget av massive institusjonelle mistak og kollektivt skapte resultater som ingen ønsker – klimaforandringer, AIDS, sult, fattigdom, vold, terrorisme og nedbrytning av økosystemet. I familien og på arbeidsplassen plages våre relasjoner av dårlig ledelse, konflikter og stress. Likevel fortsetter vi oftest uførtroddent med å "downloade" våre gamle forestillinger og løsningsmodeller, fordi vi ikke ser våre forutfattede meninger og synspunkter, kynisme og frykt i øynene. Otto Scharmer viser med sin Teori U en vei ut av den blinde pletten, som skygger for vårt kreative og livgivende potensial som mennesker. På forbilledlig og pedagogisk vis kombinerer han den systemorienterte og organiske organisasjons- og psykologiforskningen med eksempler og dyptgående forskning fra intervjuer med 150 ledende forskere, filosofer, ledere og forandringsagenter. Teori U bygger på et helhetssyn på mennesket, av tanke, følelse og vilje, som gjør det mulig for oss å tilegne oss en dypere bevissthet, og en kollektiv ledelseskapasitet, som kan sprengne rammene på vår nåværende selvforståelse og levevis, slik at vi på avgjørende vis kan endre vår ferd på planeten vår.

Boken gir inspirasjon, metoder og arbeidsspørsmål som man kan operere med i et åpent mentalt felt, hvor vi møter oss selv og hverandre med ekte interesse og åpne spørsmål (tankenivået), møte hverandre med et åpent hjerte, med empati og anerkjennelse (følelsesnivået), for å kunne dykke ned i et åpent viljefelt, hvor vi møter vårt autentiske selv (det høyere jeg), som vår dypeste kilde. Herved blir vi satt i forbindelse med den positive og skapende kraften som vil dukke opp i vårt indre, når vi setter farten ned og begynner å bli oppmerksomme i nuet. Nettopp her dukker de nye visjonene og intensjonene opp, som setter oss i stand til å handle på en ny måte.

Alt i alt er Teori U fortreffelig lesning på 500 sider, som har krevd en enorm anstrengelse av Otto Scharmer, og som vil kreve sin innsats av leseren. Jeg kan bare varmt anbefale å lese boken, som kan benyttes som inspirasjon og veiledning i dyptgående prosesser og i utvikling på både individuelt plan og i grupper, organisasjoner og nettverk på globalt plan. For å få et inntrykk av boken, er det mulig å laste ned et gratis referat av Teori U på engelsk, på Otto Scharmers hjemmeside.

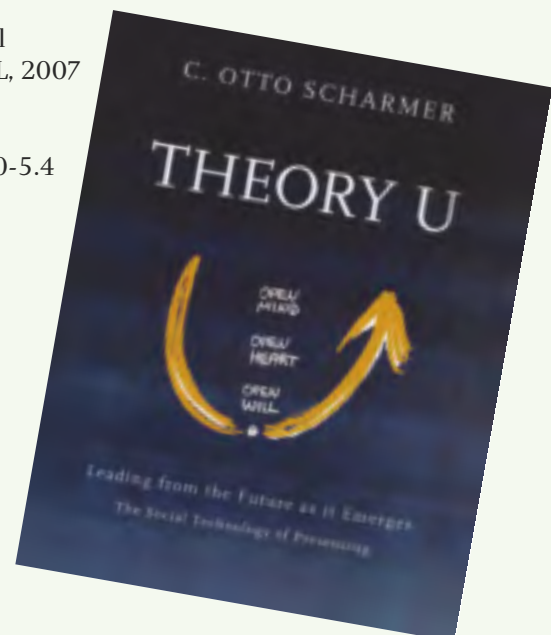
Links:

- Forlaget Ankerhus, www.ankerhus.dk, tlf. 86986322
- www.ottoscharmer.com
- www.theoryu.com

Theory U – "Leading from the Future as it Emerges, The Social Technology of Presensing"

av C.Otto Scharmer,
Society for
Organizational
Learning, SOL, 2007

ISBN
10-0-9743290-5.4

En pause i hverdagen

Den lille boka "Om og Zen" kan anbefales til den som trenger en pause fra det travle hverdagslivet. Hva er zen? Det får du ingen forklaring på, men ser du godt etter blant eventyrenes trær, blomster, barn og voksne, så forstår du det kanskje likevel. Takk til forlaget for tillatelse til å gjengi "Timeglasset".

"Om og Zen, Eventyr for voksne"

av Anthoni T. Backe

Fritt forlag 2008 ISBN: 9788281790230

Timeglasset

Av Anthoni T. Backe.

Devi står krumbøyd i skråningen. Mellom to rekker med tebusker napper hun av blader, som hun mekanisk stapper oppi en diger, flettet kurv.

Dette arbeidet har hun utført siden hun fylte tretten. Nå er hun trettifem. Hvert blad teller. Arbeiderne får betalt etter vekt.

Ravi, det syke barnet på åtte år, ligger hjemme. Devi har nesten ikke råd til noe etter at ektemannen døde. Og hvem vil vel hjelpe ei aldrende røy som har et sykt barn? Nei, ingen vil hjelpe henne, og ingen mann som er verdt å ha vil gifte seg med henne... Hun forsøker å ikke tenke på det, men lar i stedet armene gå. Automatisk velger hun tebuskenes øverste skudd og de to øverste bladene. I henhold til sjefens ordre. Teen skal eksporteres – og bare det beste er godt nok. Lokalbefolkningen må paradoksalt nok selv ta til takke med te av langt dårligere kvalitet. Arbeidskollegaene, også de kvinner, står med noen meters mellomrom. Alle med svetteringer under armene på de tettsittende fargeglade toppene.

- Skal vi ta pause jenter? Roper Kamala.
- Har vi tid? Spør søsteren, mens hun kaster et blikk på solen som for lengst har passert senit.
- Tid og tid, livet løper vel ifra oss uansett, svarer Kamala og vipper skøyeraktig på hodet. Devi ignorerer kvinnene.
- Devi, skal ikke du ha te? spør Kamala.

- Hva hvis sjefen kommer? Han liker ikke at vi tar pauser, svarer Devi, mens hun strekker på overkroppen og for ente gang tar seg i å skue undrende på Kamala.

- Sjefen har dratt til byen – Han kjørte av gårde i stad! triumferer Kamala.

- Men kona er hjemme, kontrer Devi.

- Hun kommer da aldri hit!

- Du har vel rett, men jeg må skynde meg hjem etterpå; jeg har et sykt barn å ta meg av.

- Hva feiler det Ravi?

- Jeg vet ikke. Han har feber.

- Har du ikke vært hos lege?

- Ikke ennå.

- Det burde du! Tenk om det er noe alvorlig. Du vet at mange er smittet med tyfoidfeber for tiden ...

- Hysj! Jeg vil ikke høre om det! Hvis ikke Ravi blir bedre tar jeg ham med til legen i morgen, sier Devi.

Men vet at hun ikke har råd før neste lønning.

Arbeidskollegaen trekker på skuldrene og forsvinner sammen med to av de andre. Bort til et skur med bare tre vegger. Hvor en plankebenk og ei tekjele til å sette over det lille ildstedet venter enhver som våger seg dit. Det får ikke hjelpe om det ryker litt. Alle føler for te nå, selv Devi må ta seg selv i nakken for å ikke følge etter de andre.

Te virker oppkvikkende. Det vet de alle. Kvinnene aner ikke at te inneholder små mengder koffein, men trener knapt detaljer som det.

Å ta pauser er jo greit for Kamala og søsteren, tenker Devi, de er jo nygifte og er ikke avhengig av lønnen sin for å overleve.

Ti timers arbeidsdager. Seks dager i uken. Vanlig arbeidstid.

Tid og tid. Hvem vet? Livet løper kanskje ifra alle uansett? tenker Devi idet hun sukker og igjen lar armene bevege seg hurtig. Fra blad til blad.

Å være fattig er slitsomt ...

Plutselig snakker alle om rettferdige varer og om etisk mote og om fair trade. Og om økologi. Og om globalisering. Og klimakvoter. I skjønn og salig forening.

Av Kjersti Lie Holtar, daglig leder av Isandi

Jeg fikk en epost her om dagen fra en ganske så stor svensk tv-personlighet, som er blitt voldsomt interessert i etisk mote, fair trade og økologi og globalisering. Denne tv-personligheten hadde kommet bort i et av produktene laget i en township i det sørlige Afrika, og dette produktet ville hun GJERNE promotere i sitt tv-show, og nå var det research. Derfor epost til meg, altså. Alt var jo riktig med dette produktet – det var fattigdomsbekjempende, det gav barn skolegang, det rettet opp årtiers apartheid-urettferdighet, det gav inntekt til hiv-smittede, det skapte arbeidsplasser i township'en, det var ingen mellomledd som skodde seg på produktet, det hadde høy kulhetskoeffisient, det passet inn i retro-trend, og ikke minst, det gjorde seg fint på tv.

Men det var ett spørsmål som gjenstod:

Var bomullsstoffene i produktet økologisk dyrket? Nei, de var ikke det.

Var det ikke litt økologisk dyrket, da? Nei, det var nok ikke det. Så da ble det ikke noe svensk tv-eventyr for produktet fra township'en i det sørlige Afrika, av den enkle grunn at produktet rett og slett ikke er perfekt. Nå er det jo sånn at det er mange produkter som vises på tv som ikke er perfekte, bare ta dressjakka til folka i Dagsrevyen, for eksempel. Skal vedde på at det ikke er økologisk dyrket bomull i den. Men å formidle objektive globale nyheter er jo noe helt annet enn å redde fattige. For da må man jo ha visse krav. Til de fattige.

I det minste må de fattige sørge for at de skaffer seg økologisk bomull, dersom de har tenkt at vi skal kjøpe noe fra dem! Hvordan skulle det ellers gå med miljøet? Har du hørt noen nordmann noen sinne si noe negativt om Nelson Mandelas presidentperiode i Sør-Afrika?

Det er en del sørafrikanere som er skeptiske til en del ting han prioriterte, eller dvs ikke prioriterte, i løpet av de 5 årene. Jeg har sagt det til dem – dere snakker for døve ører, for vi vil ikke høre om det. Vi her i nord, som kollektivt har en vag følelse at utviklingen ikke nødvendigvis går i riktig retning, vi trenger myten om at Mandela var og er perfekt. Det er håpet vårt. Og nå, når vi har så mye ting og tang i alle skap og skuffer og vi kjøper hytter og hus og flatskjermer og ikke er det snø, og kanskje er det vår skyld – og i Afrika er de fattige – så er det blitt håpet og redningen. Å redde den perfekte fattige. Hun som ligner på Mandela. Hun som er det vi ikke er. Hun som er uegostisk, fellesskapsorientert, nøysom og klok, og som ofrer seg for barn og nærmiljø og sliter lange kvelder foran sin fot-trådde symaskin, og er så takknemlig over solcelle-panelet som gir henne lys i den enkle hytten. Og som kun bruker økologisk bomull, hvor nå enn hun får den fra.

Det er i utgangspunktet slitsomt nok å være fattig. Og dersom du i tillegg skulle bli utsatt for et velmenende menneske, eller et tv-program, for den saks skyld, fra den rike verden, som vil redde deg – og mens man først er i gang, også samtidig redde jorden i sin alminnelighet – then we are talking. Om å ha det slitsomt.

Rudolf Steiner

Lærerseminariet - København

Lærerruddannelse på deltid

PÆDAGOGIK SOM KUNSTART

Uddannelsen tager udgangspunkt i det antroposofiske menneske- og verdensbillede, og de impulser, som herfra gives til alle aspekter af den menneskelige tilværelse.

Målet med undervisningen er:

- At øve metoder og kunstneriske evner, som den enkelte kan bruge i sin bestræbelse på at blive et frit skabende individ
- At styrke den selvstændige iagttagelsesevne og dømmekraft og øve evner til egen forskning
- At udvikle pædagogiske evner gennem en forståelse for individets udvikling og de nye sociale former, som Rudolf Steinerskolerne forsøger at virkeliggøre

Uddannelsen strækker sig over 3 år og kan efter behov suppleres med specialkurser. Et videregående studium kan tilrettelægges i samarbejde med interesserede studerende ud fra den enkeltes behov.

Der undervises ca. hver 3. Weekend (fredag kl. 16-20.30 og lørdag kl. 9.00-16.00) fortrinsvis på Vidar Skolen i Gentofte samt per år 10 hele dage på Audonicon i Skanderborg (5 dage i skolernes sommerferie og 5 dage i efterårsferien).

I hvert studieår indgår en praktikperiode på 2 uger på en Rudolf Steinerskole hvoraf 1 uge kan være som en fagpraktikuge.

Nyt hold begynder primo september.

Henvendelse kan ske til:

Michael Brinch tlf 3956 2760 eller

Jørgen Bækkeskov 2878 2871

michael@peopleandprocess.com eller

dybden@hotmail.dk - www.steinerseminariet.dk

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Pengevirke 2-2008

Utgis av

MERKUR

Den Almennyttige Andelskasse
www.merkurbank.dk

Cultura Bank

www.cultura.no

Redaksjon

Henrik Platz (ansvarlig i Danmark)
platz@merkurbank.dk

Arne Øgaard (ansvarlig i Norge)
Arne.ogaard@steinerskolen.no

Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Journalistisk konsulent

thomas@aagaardskovmand.dk

Layout/design

www.double-u.dk

Oversættelse

Anne Sofie Sørbø

Bladet kommer ut

Fire ganger i året. Neste gang oktober 2008.

Opplag

9.600

Frist

Bidrag til neste utgave kan mailes til
Pengevirke senest 1. september 2008

Tema neste gang

Det gode liv

Trykk

Scanprint A/S

Forside

Carlos Peralta

(skogarbeider i kooperativet Coatlahl i Honduras)

Foto: Miriam Dalsgaard/FSC Danmark

Holdninger og synspunkter som kommer til uttrykk i bladet i de enkelte artikler og innlegg, er forfatterne selv ansvarlige for. De er således ikke nødvendigvis uttrykk for redaksjonens synspunkter.

Mixed Sources

Product group from well managed forests, controlled sources and recycled wood or fiber.

www.fsc.org Cert no. SW-COC-1221
©1996 Forrest Stewardship Council

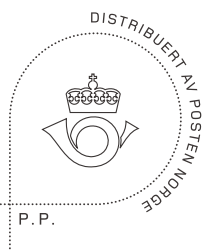
B-Economique

RETURADRESSE

Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo

NORGE

P. P.

Grønn livsstil?

Få brikkene på plass!

Kjenner du noen som ikke har funnet Cultura Bank-brikken?
Fortell om Cultura Bank til dine venner.

Se mer på www.culturabank.no

CULTURA BANK
Et etisk alternativ